

## ДРЖАВНИ ПОЛИТИКИ И МЕРКИ ЗА РАЗВОЈ НА ПРЕТПРИЕМНИШТВО

Марија Магдинчева-Шопова<sup>1</sup>, Анета Стојановска-Стефанова<sup>2</sup>, Светлана Јовевска<sup>3</sup>

<sup>1</sup>Редовен професор, Универзитет Гоце Делчев-Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика, [marija.magdinceva@ugd.edu.mk](mailto:marija.magdinceva@ugd.edu.mk)

<sup>2</sup>Вонреден професор, Универзитет Гоце Делчев-Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика, [aneta.stojanovska@ugd.edu.mk](mailto:aneta.stojanovska@ugd.edu.mk)

<sup>3</sup>Редовен професор, Универзитет Гоце Делчев-Штип, Факултет за медицински науки, [svetlana.jovevska@ugd.edu.mk](mailto:svetlana.jovevska@ugd.edu.mk)

### Анстракт

Државните политики и мерки имаат клучна улога во поттикнувањето и развојот на претприемништвото. Влијанието и ефектите се рефлектираат директно преку зголемување на бројот на претприменички претпријатија и развој на постоечките како и индиректно преку активности за креирање на поттикнувачка бизнис-клима и поддршка на претприемачите. Индиректното влијание за развој на претприемништвото претставува симбиоза од повеќе фактори кои придонесуваат за промовирање на претпримеништвото и претприемачите.

Генерално, државните политики и мерки се креираат со цел да го олеснат процесот на започнување и развојот на бизнисите преку зголемување на економската активност и отворање нови работни места. Сетот државни мерки кои се состои од финансиско поттикнување, даночни олеснувања, инфраструктурни инвестиции и реформи во регулативата придонесува за забрзан економски развој и зголемување на конкурентност на претпријатијата.

Во рамките на овој труд ќе биде даден приказ на најзначајните политики и државни мерки за развој на претприемништвото. Моќностите за развој на претприемништво се јавуваат како резултат на одредените промени во глобалното окружување кои се случуваат под влијание на брзиот технолошки развој и изразена дигитализација во сите сегменти на работа. Во рамки на трудот ќе биде спроведена анализа на основните политики и мерки за постигнување развој на претприемништвото. Во завршниот дел од трудот ќе бидат дадени заклучни согледувања и препораки за подобрување на состојбата.

*Клучни зборови:* државни политики, државни мерки, фактори, претприемништво, претприемачи

## STATE POLICIES AND MEASURES FOR DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP

<sup>1</sup>*Marija Magdinceva-Shopova;* <sup>2</sup>*Aneta Stojanovska-Stefanova;* <sup>3</sup>*Svetlana Jovevska*

<sup>1</sup> Marija Magdinceva-Sopova, PhD, Full Professor, Faculty of Tourism and Business Logistics, Goce Delcev University - Stip, e-mail: [marija.magdinceva@ugd.edu.mk](mailto:marija.magdinceva@ugd.edu.mk)

<sup>2</sup> Aneta Stojanovska-Stefanova, PhD, Associate Professor, Faculty of Tourism and Business Logistics, Goce Delcev University - Stip, e-mail: [aneta.stojanovska@ugd.edu.mk](mailto:aneta.stojanovska@ugd.edu.mk),

<sup>3</sup> Svetlana Jovevska, PhD, Full Professor, Faculty of Medical Sciences, Goce Delcev University - Stip, e-mail: [svetlana.jovevska@ugd.edu.mk](mailto:svetlana.jovevska@ugd.edu.mk)

### Abstract

State policies and measures have a basic role in encouraging and developing entrepreneurship. The impact and effects are reflected directly through an increase in the number of entrepreneurial enterprises and the development of existing businesses, as well as indirectly through activities to create an encouraging business environment and support entrepreneurs. The indirect impact on the development of entrepreneurship represents a symbiosis of several factors that contribute to the promotion of entrepreneurship and entrepreneurs.

In general, state policies and measures are designed to facilitate the process of starting and developing businesses by increasing economic activity and creating new jobs. The set of state measures consisting of financial incentives, tax reliefs, infrastructure investments, and regulatory reforms contributes to accelerated economic development and increased competitiveness of enterprises.

This paper will present the most significant policies and state measures for the development of entrepreneurship. Opportunities for the development of entrepreneurship are a result of certain changes in the global environment that occur under the influence of rapid technological development and pronounced digitalization in all segments of work. An analysis of the basic policies and measures for achieving the development of entrepreneurship will be carried out within the framework of the paper. In the final part of the paper, will be given concluding observations and recommendations for improving the situation.

*Keywords:* state policies, state measures, factors, entrepreneurship, entrepreneurs

### Вовед

Промените во глобалното окружување и забрзаниот развој на технологијата и дигитализација наметнаа потреба од воведување на промена во пристапот кон факторите кои влијаат на економскиот развој и поголема насоченост кон претприемништво како двигател на развојот на бизнисите и создавање на додадена вредност. Претприемништвото претставува признавање на можноста да се создаде вредност, како и процесот на искористување на оваа можност, без разлика дали се работи за формирање на нов субјект. Иако концептот на иновација и преземање на ризик често се поврзани со претприемништвото, не се земени во дефинирањето на терминот.[1] На национално ниво, пристапот насочен кон развој на претприемништвото имплицира промена во концепцијата за развој, преку воведување на различен вид на мерки и политики за развој на претприемништвото и претприемничкото учење. Политиките се дефинираат како организациски правила на однесување, кои служат за донесување на ефикасни и ефективни одлуки преку кои се постигнуваат рационални резултати.[2] Примарната цел на претприемачкото образование не е едноставно да ги наведе сите граѓани да отворат свои бизниси туку да им даде на младите луѓе способност да размислуваат позитивно, да бараат можности за реализирање на идеите, да имаат самодоверба за постигнување на своите цели и да ги искористат своите таленти за изградба на подобро општество (како од економска, така и од социјална гледна точка). Тоа, исто така, препознава дека учениците и студентите од сите академски профили може да бидат дел од овој процес и дека успехот не зависи од академските резултати туку од тоа како луѓето ќе го живеат својот живот.[3]

Едно од основните подрачја од каде започнува процесот на креирање на мерки и политики за развој на претприемништвото се основните документи и стратегии преку кои се определува периодот и механизмите на дејствување. Помошта за малите и за средните претпријатија и поддршката на претприемништвото се клучот за економското закрепнување.[4] Политиката на ЕУ се фокусира на поддршката за претприемачите.[5]

Достоинствено вработување и економски раст претставува осма од вкупно 17-те Цели за одржлив развој усвоени со Агендата на Обединетите нации за одржлив развој 2030 година. Целите за одржлив развој се глобален повик за акција да се стави крај на сиромаштијата, да се заштити животната средина и климата и да се обезбеди сите луѓе да уживаат во мир и просперитет. [6]

### Основни политики за поттикнување на претприемништвото

Претприемништвото претставува двигател на економскиот развој, но и можност за излез од економска рецесија. Развојот на малите и средните претпријатија се поврзува со иновативноста и политиките за поттикнување на претприемништвото. Едно претпријатие за да може да биде претприемнички ориентирано треба да воведо претприемничка стратегија во работењето.[7] Поддршката од страна на државата за креирање на поволен претприемнички амбиент се состои во имплементирање на различни вид политики и програми за поттикнување на претприемништвото. Во процесот на дефинирање и имплементирање на соодветни политики и практики влијаат поголем број различни фактори, кои мораат да бидат земени во предвид.[8] Политиките за поттикнување на претприемништвото играат важна улога во зголемувањето на иновациите, економскиот раст и отворањето нови работни места. Претприемничка стратегија во работењето подразбира однесување на претпријатието кое се карактеризира со воведување на иновации во работењето, агресивна ориентација кон конкуренцијата и подготвеност за влез во ситуации кои подразбираат ризик.[9] Политиките за поттикнување на претприемништвото се воведуваат од страна на државата со цел креирање на поволено деловно окружување за развој на претприемнички претпријатија и стар-уп бизниси. Како најзастапени политики за поттикнување на развојот на малите и средни претпријатија се издвојуваат следните:

- политики за финансирање на мали и средни претпријатија односно финансиски политики,
- даночни политики,
- реформи во регулативата,
- политики за образование и обука од областа на бизнис и претприемништвото,
- политики за поддршка на иновациите и технологијата и
- политики наменети за одредени целни групи.( млади претприемачи, жени претприемачи и одредени маргинализирани групи).

Во политики за финансирање на мали и средни претпријатија односно финансиски политики, спаѓаат различните видови субвенции и грантови кои ги доделуваат државните институции. Овој вид поддршка се доделува директно како субвенција или како грант за отпочнување или проширување на претприемнички бизнис.

Во рамки на ова група исто така спаѓаат различниот вид фондови за ризичен капитал односно т.н. ризичен (venture) капитал. Преку државни мерки се поддржува основањето на фондовите со ризичен капитал кој е наменет за финансирање на стар-уп бизниси.

Дел од финансиските политики претставува поедноставување на пристапот до финансии. Тоа значи дека се креираат политики за поедноставување на условите за кредитирање, флексибилни каматни стапки, обезбедување на гаранции, помош при аплицирање за кредити и сл.

Во рамки на *даночните политики* може да се воведат најразличен вид политики за намалување на даноци за нови бизниси односно претприемачи, даночни олеснувања односно ослободување од даноците за новоформираните претпријатија во почетокот од работа на пример, првите 12 месеци или првите неколку години на работење, во зависност од дејноста која ја извршува. Доколку станува збор за ново формирано претприемничко претпријатие од областа на истражување и развој со цел да се поттикнат иновативните дејности може да се воведо ослободување од даноци за подолг период и сл.

Во политиките за *реформи на регулативата* може да се применат различен вид на политики за поедноставување на процедурите и барањата на државните институции преку олеснување на процесите за регистрација на претпријатијата и добивање на потребните лиценци и дозволи за отпочнување со работа. Исто така може да се воведат посебни законски решенија за различен вид на претприемнички бизниси како на пример стар-уп бизниси или политики за заштита на интелектуална сопственост со што се овозможува заштита на патенти, трговски марки и авторски права за иновативните производи.

*Политиките за образование и обука од областа на бизнис и претприемништвото се однесуваат на воведување на претприемништвото во образовниот систем, од основно до високо образование. Претприемничкиот капацитет на граѓаните и организациите се подобрува преку негување на претприемничкото учење и претприемачкиот начин на размислување, промовиран од Европската рамка за компетентност за претприемништво.[10] Исто така државните институции може да*

ведат програми за обука и развој на претприемачки вештини. Стекнувањето на претприемнички вештини е неопходност и индивидуална потреба за секој претприемач. Вложувањето во вештини за остварување на подобри општествено економски резултати е уште еден клучен документ каде што еден од предизвиците со којшто се соочуваат земјите-членки на ЕУ и на кој треба да му се посвети особено внимание. Овој предизвик го опфаќа и претприемничкото учење.[11]

*Политики за поддршка на иновациите и технологијата* се спроведуваат преку различен вид организациони структури како на пример технолошки инкубатори и акцелератори преку кои се обезбедуваат инфраструктурни услови и менторска поддршка за новоформираните претпријатија за развој на бизнис идеите. Исто така преку државните политики се обезбедуваат различен вид на соработка меѓу претприемачи и универзитетите и научните институции. Во нашата држава во декември 2013 година е основан Фондот за иновации и технолошки развој. Преку ова институција се поттикнува процесот на иновирање и се обезбедуваат дополнителни извори за финансирање на иновациите со цел подобрување на конкурентноста на претпријатијата и создавање услови за конкурентна економија основана на знаење.

*Политики наменети за одредени целни групи* (млади претприемачи, жени претприемачи и одредени маргинализирани групи) се состојат од различен вид на политики специјализирани за одредени целни групи како на пример посебни политики за млади претприемачи, посебни политики за жени претприемачи или посебни политики за маргинализирани групи или социјални претприемачи. Преку различни форми на поддршка кои се состојат од обука, менторска поддршка, финансирање, доделување грантови и сл. се охрабруваат младите претприемачи да започнат бизнис.

### **Мерки и програми за вработување-Македонски случај**

Посебен сегмент каде се прават големи напори за унапредување на претприемништвото е подрачјето на вработување односно самовработување. Затоа секоја година се усвојува Оперативен план со активни мерки и програми за вработување и услуги на пазарот на трудот. Во рамките на овој документ се пропишани сите програми, мерки и услови за вработување преку кои се креираат нови работни места.

Во програмите и мерките за вработување се предвидени различни видови на мерки и програми кои се предвидени со цел обезбедување на почетна помош за основање на бизнис као и мотивирање и поттикнување на лицата за самовработување. Од големиот број мерки и програми за вработување ќе бидат објаснети мерката-Поддршка за самовработување (претприемаштво) и Мерката-Поддршка за креирање на нови работни места.

#### ***Мерка-Поддршка за самовработување (претприемаштво)***

Оваа група на мерки опфаќа два типа на финансиска помош во вид на грантови и тоа:

- износ до 307,500 денари (неповратни средства) и
- износ до 615.000 денари (за приватни субјекти со два содружника).

Корисници на овие видови мерки може да бидат:

- Невработени млади лица до 29 години,
- Невработени лица со попреченост,
- Невработени лица – мажи до 60 години и жени до 58 години,
- Жени жртви на родово насилство и жртви на семејно насилство,
- Невработени лица кои сакаат да го формализираат својот бизнис и тоа за мажи до 60 години и жени до 58 години,
- Невработени лица Роми-мажи до 60 години и жени до 58 години и
- Невработени лица повратници- мажи до 60 години и жени до 58 години.

Покрај изработка на бизнис план и оформена специјализирана обука, корисниците на мерките за поддршка, преземаат обврска да регистрираат претпријатие и работата најмалку 2 години. Во случај доколку на корисникот на грантот му престане работниот однос во период до 2 години (освен во случај на неспособност за работа или смрт) корисникот на грантот презема обврска да врати 80% од износот на грантот, доколку престанокот е во првата година од регистрацијата на правниот субјект и 60% од износот на грантот, доколку престанокот на правниот субјект е во втората година од регистрацијата на правниот субјект.

### ***Мерка-Поддршка за креирање на нови работни места***

Преку мерката-Поддршка за креирање на нови работни места се опфатени неколку видови финансиска помош во вид на грантови и различни форми на поддршка на вработените. Очекувањата од овој вид мерки се многубројни. Поддршката за креирање нови работни места ќе влијае врз поттикнување на вработувањето на невработените лица во микро, мали и средни претпријатија, социјални претпријатија што примарно се насочени кон социјални/општествени цели и чиј профит се реинвестира за остварување на тие цели низ деловно работење или вложување во заедницатаи граѓански (непрофитни) организации што се занимаваат со економска активност при вршење на дејност, т.е. активност класифицирана според Националната класификација на дејности со која организациите ги остваруваат своите цели утврдени со статутот.[12]

Во оваа група на мерки спаѓаат:

- Субвенционирање на вработување,
- Вработување и раст на правни субјекти и
- Поддршка за вработување на лица со попреченост.

Мерката *Субвенционирање на вработување*, е насочена кон поддршка за вработување на невработени лица кои потешко се вклучуваат во пазарот на трудот како на пример долгорочно невработени лица (над 12 месеци во евиденција, со предност на невработени лица над 5 години), млади лица до 29 години постари лица од 50 години, лица корисници на гарантирана минимална помош и лица корисници на паричен надоместок по основ на невработеност, лица со статус на деца без родители и родителска грижа, жени-жртви на родово базирано насилство и жртви на семејно насилство, лица со попреченост, жени припадници на ромската етничка заедница и на останатите етнички заедници, лица припадници на ромската етничка заедница, самохрани родители и родители на деца со пречки во развојот, родители на 3 и повеќе деца, родители на деца на улица, осудени лица по отпуштање од казнено поправна установа, бездомни лица и лица со незавршено средно или пониско образование.

Мерката *Вработување и раст на правни субјекти* е креирана со цел поддршка во креирање на нови работни места во микро, мали и средни претпријатија, социјални претпријатија и граѓански организации и корисници на истата може да бидат микро, мали и средни претпријатија, социјални претпријатија и граѓански организации заинтересирани за отворање нови работни места, ново формирани претпријатија основани преку Програмата за Самовработување во 2022 година како и невработените лица.

Мерката *Поддршка за вработување на лица со попреченост* е креирана со цел да се да се зголеми вработливоста и можностите за вработување на евидентираниите невработени лица со попреченост. Корисници на истата може да бидат лица со попреченост кои самостојно вршат дејност како трговец поединец, работодавач или има својство на работодавач, трговски друштва за вработување на лица со попреченост-заштитни друштва, државната администрација, единиците на локалната самоуправа и Град Скопје и јавните претпријатија, агенции, фондови и други државни институции.

### **Заклучок**

Развојот на претприемништвото претставува клучен елемент за економскиот раст и развој на една земја. Во таа насока улогата на државата преку политиките и мерките кои ги креира е многу важна. Државните политики и мерки за развој на претприемништвото се креираат со цел да се остварат определени цели за постигнување на подобар економски развој. Процесот на креирање на државни мерки и политики за развој на претприемништвото започнува со основните акти и стратегии во кои се определува периодот и начините и постапките на дејствување. Достоинствено вработување и економски раст претставува осма од вкупно 17-те Цели за одржлив развој усвоени со Агендата на Обединетите нации за одржлив развој 2030 година.

Преку политиките за финансирање на мали и средни претпријатија односно финансиски политики, даночните политики, политиките за реформи во регулативата, политики за образование и обука од областа на бизнис и претприемништвото, политиките за поддршка на иновациите и технологијата

и политиките наменети за одредени целни групи (млади лица, возрастни лица, жени, маргинализираны групи) се создаваат услови за градење на силна претприемничка култура и забрзан економски развој.

Со Оперативниот план за активните програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2024 година се утврдуваат програмите, мерките и услугите за вработување кои ќе обезбедат креирање на нови работни места и зголемување на вработливоста на невработените лица, посебно на младите, долгорочно невработените и корисниците на гарантирана минимал - на помош. Носител на Оперативниот план за активните програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2024 година се креира од Министерството за труд и социјална политика.

За да бидат ефикасни политиките за поттикнување на претприемништвото и истите генерираат позитивни вредности, потребен е сет финансиски, даночни, регулаторни и образовни мерки кои ќе придонесат за искористување на позитивните иницијативи. Актуелните државни мерки во Македонија претставуваат основа за развој на претприемништвото. Правилната насоченост на мерките, посилна финансиска поддршка и повеќе вмрежување на национално и меѓународно ниво, ќе придонесат за подобрување на состојбата и градење на иновативно претприемничко окружување, забрзан економскиот развој и отворањето на нови работни места.

### Користена литература

- [1] <http://www.ilo.org/youthmakingithappen/PDF/WP76-2006-Rev.pdf>, преземно на 15.09.2024
- [2] Postolov K. And Magdincheva-Shopova M, Human resources management policies and practices in multinational companies, KNOWLEDGE – International Journal Vol.38.1.,2020, p.149
- [3] Thomas Cooney: The Need for Countries to Adopt an Entrepreneurship Education Strategy([http://sponsor.jaye.org/pls/apex31mb/f?p=17000:1003:477605035115808:::1003:P1003\\_HID\\_ID,P101](http://sponsor.jaye.org/pls/apex31mb/f?p=17000:1003:477605035115808:::1003:P1003_HID_ID,P101))
- [4][https://publications.europa.eu/resource/cellar/1b90f664-489a-49c0-b710d868e33582f9.0001.02/DOC\\_1](https://publications.europa.eu/resource/cellar/1b90f664-489a-49c0-b710d868e33582f9.0001.02/DOC_1), преземено на 10.09.2024
- [5][https://publications.europa.eu/resource/cellar/1b90f664-489a-49c0-b710d868e33582f9.0001.02/DOC\\_1](https://publications.europa.eu/resource/cellar/1b90f664-489a-49c0-b710d868e33582f9.0001.02/DOC_1), преземено на 15.09.2024
- [6] <https://northmacedonia.un.org/mk/sdgs>, преземено на 05.09.2024
- [7] Магдинчева-Шопова М.(2021), Претприемништво, Универзитет Гоце Делчев-Штип, стр.57
- [8] Магдинчева-Шопова М.,Стојановска Стефанова А.(2021) Политики за развој на родово претприемништво. Годишен зборник на Факултет за туризам и бизнис логистика, 1 (1). pp. 53-57. ISSN ISSN 2671-3969
- [9] Covin Jeffrey G. and Slevin Denis P.(1989) Strategic Management of Small Firms in Hostile and Benign Environments, *Strategic Management Journal* 10.
- [10] ([https://ec.europa.eu/growth/smes/supporting-entrepreneurship\\_en](https://ec.europa.eu/growth/smes/supporting-entrepreneurship_en))
- [11] ([https://ec.europa.eu/growth/policies/sme/files/support\\_measures/training\\_education/doc/](https://ec.europa.eu/growth/policies/sme/files/support_measures/training_education/doc/))
- [12]Оперативниот план за активните програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2024 година, март 2024, <https://av.gov.mk/content/%D0%9E%D0%9F/OP%202024%20so%20logoa.pdf>, пристапено на 19.09.2024